

رابطه مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوم

احسان سایه میری^۱، سجاد طاهرزاده قهفرخی^۲، آمنه عباسی^۳

(۱) کارشناسی ارشد گروه روانشناسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران

(۲) استادیار گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، موسسه آموزش عالی باختر، ایلام، ایران

(۳) کارشناسی ارشد گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، موسسه آموزش عالی باختر، ایلام، ایران

* مسئول: sajad_taherzadeh@bakhtar.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله ۱۴۰۱/۰۴/۳۱

تاریخ دریافت مقاله ۱۴۰۰/۰۷/۲۸

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین مؤلفه‌های درون مدرسه‌ای (محیط کلاس، محیط مدرسه) و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان انجام شد. روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهر ایلام در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ می‌باشد (۳۱۲۰ نفر) می‌باشد. نمونه پژوهش براساس جدول کرجسی و مورگان ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان است که به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محیط کلاس و مدرسه روای (۲۰۰۲)، پرسشنامه عملکرد خانواده اپشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۸۳) و پرسشنامه اضطراب تحصیلی فیلیپس (۱۹۸۷) استفاده شد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه مورد تحلیل قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین عوامل مربوط به محیط کلاس و اضطراب تحصیلی با $r = -0.521$ و ضریب معناداری $p < 0.001$ ، بین عوامل مربوط به محیط مدرسه و اضطراب تحصیلی با $r = -0.155$ و ضریب معناداری $p < 0.035$ و بین عملکرد خانواده و اضطراب تحصیلی با $r = -0.581$ و ضریب معناداری $p < 0.001$. رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌ها حاصل از معادله رگرسیون نشان داد که عوامل درون کلاسی و عملکرد خانواده با هم توان پیش‌بینی 0.432 درصد اضطراب تحصیلی را دارند. بنابراین نتیجه‌گیری می‌شود که هر چه مؤلفه‌های درون مدرسه‌ای (محیط کلاس، محیط مدرسه) مناسب‌تر و عملکرد خانواده مطلوب‌تر باشد، میزان اضطرابی که دانش‌آموزان تجربه می‌کنند کمتر است.

کلید واژه‌گان: مولفه‌های درون مدرسه، عملکرد خانواده، اضطراب تحصیلی، دانش‌آموز.

مقدمه

تحصیلی است. اضطراب از جمله هیجانات منفی است که نقش مخربی را در زندگی دانش‌آموزان بازی می‌کند و از شایع‌ترین اختلالات در بین نوجوانان است (ماکاروا و ماکاروا^۱، ۲۰۱۷). اضطراب تحصیلی یک واکنش هیجانی ناخوشایند به موقعیت‌های تحصیلی است (رجبی، ابوالقاسمی، عباسی، ۱۳۹۱)، که تقریباً در همه دانش‌آموزان در طول زندگی‌شان به درجات مختلف بروز

بهداشت روانی دانش‌آموزان، همیشه مورد توجه روانشناسان تربیتی بوده است و بخش زیادی از برنامه‌ریزی و بودجه هر کشور را به این مقوله اختصاص یافته است. پائین آمدن سلامت روان دانش‌آموزان کاهش پیشرفت تحصیلی آنها و اختلال در کسب موفقیت‌های آتی‌شان را به همراه خواهد داشت بنابراین برطرف کردن موانع و مشکلات موجود در مسیر سلامت روان دانش‌آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است. یکی از رایج‌ترین این مشکلات روانی و عاطفی، اضطراب

¹ Makarova

والدین، ابراز ضعیف عواطف و ارائه حمایت ناکافی وجود دارد، منابع مهمی در ایجاد استرس‌هایی برای فرزندان‌شان هستند که می‌تواند منجر به بروز اختلالات گوناگونی همچون اضطراب و افسردگی در فرزندان این خانواده‌ها شود (اپکینس و هکلر^۶، ۲۰۱۱، ماتجویکا، جوانویکا و ایلکب^۷، ۲۰۱۵، ونگ، ژیا، لی، ویلسون، بوش و پترسون^۸، ۲۰۱۴، مومنی و علیخانی، ۱۳۹۲). نظریه‌های بین‌فردی خانواده، کارکردهای ضعیف بین‌فردی اعضای خانواده را باعث شکل‌گیری رفتارهای ناکارآمد می‌داند. کارکرد خانواده به عنوان راهکارهایی تعریف می‌شود که اعضای خانواده برای تعامل، واکنش و رفتار با یکدیگر بر می‌گزینند و متغیرهایی همچون سبک‌های ارتباطی، سنت‌ها، نقش‌ها، مرزها، میزان نفوذپذیری، انعطاف‌پذیری، انطباق و تاب‌آوری را در بر می‌گیرد (وینک^۹، ۲۰۱۰)، که هرچه این کارکردها مطلوب‌تر باشد سلامت روان دانش‌آموزان این خانواده‌ها بهتر است و کمتر درگیر مشکلاتی مانند اضطراب می‌شوند. کیل، واگر و لابی^{۱۰} (۲۰۱۹) در بررسی‌های خود در زمینه نگرش به والدین در مقیاس اضطراب نشان دادند که یکی از عوامل ایجادکننده اضطراب نوجوانان، نگرش والدین و رفتارهای مادر و پدر است. والک و کاپورینو، مک کواریه، استفانی، پودل، کراولی، بیداس، کندل^{۱۱} (۲۰۱۶)، نقش نگرش والدین، باورها و درک اضطراب، برای ارزیابی باورهای والدین در مورد اضطراب تحصیلی فرزندان‌شان، توانایی درک والدین برای مقابله با اضطراب فرزند و کمک به آن در کنترل علائم اضطراب و ارزیابی والدین در مورد استراتژی‌های مختلف فرزندپروری در پاسخ به اضطراب تحصیلی فرزندان‌شان را بررسی کردند که نتایج نشان می‌دهد نگرش و عملکرد والدین و انتظارات آنها در اضطراب تحصیلی فرزندان‌شان موثر است. لو،

می‌کند به طوری که هرکس در زندگی خود حداقل یک بار این احساس را تجربه کرده است (فایل و هاید^۱، ۲۰۱۲). اضطراب تحصیلی نوعی اشتغال به خود است که با خودکم‌انگاری و تردید درباره توانایی‌های فردی مشخص می‌شود و غالباً به ارزیابی شناختی منفی، عدم تمرکز حواس، واکنش‌های فیزیولوژیکی نامطلوب (مثل بالا رفتن ضربان قلب، سردی انگشتان و افت فشار خون) و افت تحصیلی دانش‌آموز منجر می‌گردد (کیوگ^۲، ۲۰۰۶). این اختلال به عنوان یکی از شایعترین اختلالات روان‌شناختی، می‌تواند در یادگیری، تمرکز، به یادآوردن مطالب و ارتباط دادن موضوعات با یکدیگر اختلال ایجاد کند و ممکن است فرد را با مشکلات و خطرات دیگری همچون مشکلات روان‌شناختی و هیجانی مواجه سازد (فارا، اسمیت^۳، ۲۰۱۹: چو، وایت، یانگ و سوتو^۴، ۲۰۱۹). علاوه بر اختلال در یادگیری، اضطراب تحصیلی منجر به اختلال در عملکرد اجتماعی و خانوادگی، رضایت شخصی و از همه مهم‌تر، سلامت روانی دانش‌آموزان نیز می‌شود. اضطراب دانش‌آموزان در دوران تحصیل از عوامل بسیاری نشأت می‌گیرد که یکی از این عوامل ریشه در نحوه برخورد و عملکرد والدین دارد. مطمئناً خانواده به عنوان مهمترین نهاد اجتماعی موثر بر تکوین شخصیت فرد تلقی می‌شود. امروزه در سبب‌شناسی اختلالات روانی در کنار نظریات درون فردی، نظریات بین فردی نیز از اهمیت زیادی برخوردار است و همان گونه که گاروف، هینونین، پسونن و آلمکوویست^۵ (۲۰۱۲) بیان داشته‌اند، عملکرد و محیط خانواده، اولین و مهمترین عامل محیطی است که در شکل‌گیری و یا حفظ این اختلالات نقش دارد. خانواده‌هایی که در آنها آسیب روانی والدین، تعارضات شدید، تعاملات ناکارآمد، خشونت خانگی و بدرفتاری با کودکان و نوجوانان به چشم می‌خورد، یا عناصر نامحسوس و ظریفتری همچون عدم همسویی

⁶ Epkins, & Heckler

⁷ Matejevica, Jovanovica, & Ilich

⁸ Wang, Xia, Li, Wilson, Bush, & Peterson

⁹ Winek

¹⁰ Kiel, Wagers & Luebbe

¹¹ Wolk, Caporino, McQuarrie, Settapani, Podell, Crawley, & Kendall

¹ -File & Hyde

² Keogh

³ Farra, & Smith

⁴ Cho, White, Yang, & Soto

⁵ Garoffa, Heinonen, Pesonena, & Almqvist

تضعیف روحیه و اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود. از آنجایی که کودکان و نوجوانان در چنین لحظاتی زود انرژی و توان خود را از دست می‌دهند و نمی‌توانند همزمان با تحصیل بار مشکلات خانوادگی را نیز به دوش بکشند خسته و ناتوان می‌شوند و اولین آثار خستگی آنها را می‌توان در کیفیت نمرات درسی آنها مشاهده کرد.

از سوی دیگر با توجه به اینکه دانش‌آموزان زمان زیادی از روز را در محیط مدرسه و در ارتباط مستقیم با معلم، مدیر و همسالان خود هستند به نظر می‌رسد که مؤلفه‌های درون مدرسه‌ای (محیط کلاس، محیط مدرسه) نیز می‌تواند پیش‌بینی‌کننده اضطراب تحصیلی آنها باشد (لوبرز^۲ و همکاران، ۲۰۰۶). دانش‌آموزانی که در محیط مدرسه احساس راحتی می‌کنند، به محیط مدرسه حس خوبی دارند و جوی عاطفی مثبتی و روابط اجتماعی بالایی در مدرسه را تجربه می‌کنند، با پیشرفت تحصیلی بالاتری روبه‌رو خواهند شد. خسروی و همکاران (۱۳۸۷) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تنبیه، توبیخ، سرزنش و تحقیر، سختگیری و تهدید و همچنین اعمال مقررات غیرمنطقی می‌تواند موجب افزایش اضطراب در دانش‌آموزان گردد و برعکس وجود محیط مساعد و آرام و تأکید بر نقاط مثبت و توانمندی‌های دانش‌آموزان و از طرفی وضعیت فیزیکی مدرسه و محیط برگزاری امتحان از نظر وضعیت نور، صدا، تهویه، به کاهش اضطراب تحصیلی و اضطراب امتحان آنان کمک می‌کند. همچنین امکان برخورداری از خدمات مشاوره و راهنمایی و تغییر در سیستم‌های ارزشیابی و مانند آن نیز در کاهش اضطراب مؤثر است. به طور کلی از عوامل مخاطره‌آمیز دانش‌آموزان در مدرسه که سبب ایجاد اضطراب می‌شود می‌توان به رابطه ضعیف مدرسه با دانش‌آموزان و جو روانی نامناسب در مدرسه، وجود فضاهای مخاطره‌آمیز در مدرسه و پیرامون آن، وجود زمینه‌های شکست تحصیلی در بین دانش‌آموزان، وجود زمینه‌های فعالیت گروه‌های

زهو، گائو، لیو و لائو^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی به قصد بررسی رابطه پیشرفت تحصیلی و احساس خوب بودن در مدرسه و نقش تعدیل‌کننده ارتباط میان والدین و مدرسه در پیشرفت دانش‌آموزان، به این نتیجه رسیدند که رفاه ذهنی و دستاوردهای علمی دانش‌آموزان در نتیجه تعامل والدین و تأثیر نگرش آنها در عملکردهای درسی و مدرسه به دست می‌آید. همچنین یافته‌های پژوهش معتقد لاریجانی (۱۳۹۳) نیز نمایانگر آن است که روابط خانوادگی و ارتباط عاطفی والدین تأثیر معنی‌داری بر وضعیت تحصیلی و تربیتی کودکان و نوجوانان دارد. عدم توجه والدین به سالم‌سازی محیط روانی و عاطفی فرزندان و احیاناً فقدان روابط مناسب میان اعضای خانواده، فرزندان را با کمبودهای شدید عاطفی، روانی و ارتباطی روبه‌رو می‌سازد و احتمال اینکه در آینده دچار مشکلات روانی مانند اضطراب تحصیلی و در نهایت شکست تحصیلی شوند، را بالا می‌برد (یوسفی، ۱۳۹۵). همچنین ابادری (۱۳۹۰) در بررسی دانش‌آموزانی که دارای اضطراب تحصیلی هستند به این نتیجه رسید که عوامل خانوادگی مانند، از هم گسیختگی خانواده، کم سوادی والدین، مشکلات عاطفی، انزوا، جو روانی اجتماعی ضعیف خانواده، عدم ارتباط صمیمانه با پدر و مادر، میزان درآمد خانواده، شغل والدین، میزان تفاهم والدین، حضور یا عدم حضور والدین، وضعیت تحصیلی سایر خواهران و برادران باعث ایجاد اضطراب در دانش‌آموزان می‌شود. دانش‌آموزی که از شرایط خانوادگی مناسب و پشتیبانی و حمایت عاطفی والدین خود برخوردار نیست و نیازهای روانی‌اش تأمین نمی‌شود در پی ارضای احتیاجات خود دچار بی‌توجهی به تحصیل یا ترک آن می‌شود. پاسخ گفتن به نیازها از سوی والدین لازمه موفقیت هر دانش‌آموز است درحالی که برخی از والدین بدون آگاهی از وظیفه خود در قبال دانش‌آموز فقط از او انتظار موفقیت دارند. دعوای خانوادگی زن و شوهر و تداوم آنها یکی از عواملی است که به شدت سبب

² lobeers

¹ Lv, Zhou, Guo, Liu, Liu, & Luo

پرخطر دانش‌آموزی در مدرسه، کم‌توجهی به آموزش‌های خودمراقبتی در مدرسه اشاره کرد.

همچنین باید این نکته را نیز متذکر شد که گاهی اوقات کودکان قادر به برقراری رابطه عاطفی با معلم خود نیستند و احساس می‌کنند از جانب معلم با آسیب مواجه خواهند شد و یا معلم آنها را دوست ندارد. همین عامل باعث ایجاد حس اضطراب در آنها نسبت به محیط مدرسه می‌شود (اباذری، ۱۳۹۰). کودکان مضطرب اغلب کودکانی ساکت، عصبی، شاکتی، ناراضی و کم‌طاقت هستند و اغلب درباره همه چیز مشکل دارند. تداوم اضطراب در کودکان منجر به بروز مشکلاتی از قبیل نداشتن رابطه دوستی با دیگران، شکست‌ها و ضربه‌های اجتماعی و کمبود شدید اعتماد به نفس در آینده خواهد شد (بیگلو، ۱۳۹۶). با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، شواهد پژوهشی حاکی از آن است که اضطراب تحصیلی یک مشکل جدی در نظام آموزش و پرورش کشور محسوب می‌شود که تبعات آن می‌تواند طیف وسیعی از مسایل از عملکرد تحصیلی ضعیف تا ترک تحصیل را شامل شود، بنابراین کندوکاو در مورد چگونگی بروز و تاثیر این پدیده از اهمیت بالایی برخوردار خواهد بود. از سویی دیگر بررسی پژوهش‌های انجام شده در مورد متغیرهای مورد بحث نشان می‌دهد که بیشتر آنها این متغیرها را به صورت مجزا و در ارتباط با متغیرهای دیگر بررسی کرده‌اند و پژوهشی که متغیرهای درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده را با اضطراب تحصیلی بررسی کرده باشد در دسترس نیست، لذا با توجه به چنین خلاء پژوهشی، پژوهش حاضر به بررسی رابطه مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی پرداخته و سوال پژوهش این است که آیا مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارد؟

روش شناسی

پژوهش حاضر جز پژوهش‌های توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری کلیه دانش‌آموزان دختر

متوسطه دوم شهر ایلام در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ می‌باشد که بر اساس آمار آموزش و پرورش شهرستان ایلام تعداد آنها برابر با ۳۱۲۰ نفر بود. حجم نمونه با توجه به جدول مورگان و کرجسی ۳۰۰ نفر است که به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند، به این صورت که ابتدا از بین ۱۰ مدرسه دخترانه مقطع متوسطه دوم شهر ایلام ۵ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب و سپس از هر کدام به صورت تصادفی ۴ کلاس انتخاب شدند، سپس پرسشنامه‌ها تکمیل و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت جمع‌آوری داده‌ها از سه پرسشنامه محیط کلاس و مدرسه روای (۲۰۰۲)، پرسشنامه عملکرد خانواده ایشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۸۳) و پرسشنامه اضطراب تحصیلی فیلیس (۱۹۸۷) استفاده شده است.

پرسشنامه محیط کلاس و مدرسه روای (۲۰۰۲): پرسشنامه محیط کلاس و مدرسه توسط روای (۲۰۰۲) ساخته شده است. هدف از طراحی آن سنجش احساسات دانش‌آموزان نسبت به محیط و جو مدرسه و به طور کلی میزان پذیرفته شدن آنها در مدرسه و پذیرش او از محیط مدرسه است. پرسشنامه شامل دو زیرمقیاس، محیط کلاس (شامل ده ماده) و محیط مدرسه (شامل ده ماده) است. به منظور بررسی اعتبار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ و روش باز آزمایی استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای فرم کلاسی و فرم مدرسه به ترتیب $0/84$ و $0/83$ به دست آمده است. پایایی پرسشنامه با روش باز آزمایی با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و با فاصله دو هفته $0/91$ به دست آمد. شیوه نمره گذاری به این شکل است که به پاسخ‌ها براساس الگوی لیکرت بین صفر تا چهار امتیاز تعلق می‌گیرد. کاملاً مخالفم (۰) مخالفم (۱) نظری ندارم (۲) موافقم (۳) کاملاً موافقم (۴).

مقیاس سنجش عملکرد خانواده (FAD) ایشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۸۳): این ابزار ۶۰ گویه‌ای مبتنی بر الگوی مک مستر، جهت گردآوری اطلاعات در خصوص ابعاد مختلف خانواده طراحی گردیده و خصوصیات ساختاری، شغلی و تعاملی خانواده را معین

ابوالمعالی در ایران تجدید نظر شده است. نمره‌گذاری آن نیز با بله یا خیر تنظیم شده است. میری و اکبری (۱۳۸۶) اعتبار این پرسشنامه را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰.۸۶ بدست آورده اند. ابوالمعالی و همکاران (۱۳۷۲) با توجه به شواهد سه گانه اعتبار صوری، ملاکی هم زمان و اعتبار سازه، روایی این آزمون را تایید و پایایی آن را ۰.۹۳ محاسبه کردند.

جهت تجزیه و تحلیل داده ها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه استفاده شد.

یافته ها

جدول ۱ یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. مطابق این یافته ها میانگین و انحراف معیار عوامل مربوط به محیط و جو روانی کلاس ۱۶/۸۵ و ۷/۳۳ و میانگین و انحراف معیار عوامل مربوط به محیط مدرسه ۲۲/۳۶ و ۴/۵۲ است. همچنین میانگین عملکرد خانواده در بین آزمودنی ها ۱۱۱/۸۳ و انحراف معیار آن ۲۱/۲۱ می‌باشد. همچنین میانگین و انحراف معیار اضطراب تحصیلی به ترتیب ۸۲/۷۸ و ۲۰/۵۵ است.

جدول ۱- یافته های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

متغیر	فراوانی	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار
عوامل درون مدرسه ای	۳۰۰	۳	۲۹	۱۶/۸۵	۷/۳۳
عوامل مربوط به محیط مدرسه	۳۰۰	۱۲	۳۱	۲۲/۳۶	۴/۵۲
عملکرد خانواده	۳۰۰	۷۲	۱۳۵	۱۱۱/۸۳	۲۱/۲۱
اضطراب تحصیلی	۳۰۰	۵۲	۱۳۰	۸۲/۷۸	۲۰/۵۵

نشان می‌دهد توزیع عوامل در پاسخ های ارائه شده به متغیرهای پژوهش نرمال است و می‌توان از آزمون های پارامتریک برای بررسی روابط میان متغیرها استفاده کرد.

جدول ۲- نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

متغیرها	آماره آزمون	سطح معناداری
اضطراب تحصیلی	۰/۸۹	۰/۳۶

می‌سازد. این مقیاس، شش بعد از عملکرد خانواده را با هدف بررسی شرایط سلامت کلی یا آسیب شناختی خانواده، شامل حل مسئله، ارتباط، نقش ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار مورد ارزیابی قرار می‌دهد. به علاوه یک خرده مقیاس هفتم که مربوط به عملکرد کلی خانواده است. مقیاس لیکرت چهار درجه ای از کاملا موافق (۱) تا کاملا مخالف (۴) ساخته شده است. نمرات کمتر نشانه عملکرد سالم تر است. این مقیاس با ضرایب آلفای خرده مقیاس های خود از ۰.۷۲ تا ۰.۹۲ از همسانی درونی خوبی برخوردار است (ثنایی، ۱۳۷۹). اگر خرده مقیاس عملکرد کلی را از تجزیه و تحلیل ها خارج کنیم، شش خرده مقیاس دیگر این ابزار از نسبتا از استقلال برخوردارند ابزار سنجش خانواده تا حدی دارای روایی هم زمان و پیش بین است (ثنایی، ۱۳۷۹).

پرسشنامه اضطراب مدرسه فیلیپس (۱۹۷۸): پرسشنامه اضطراب مدرسه توسط فیلیپس در سال ۱۹۷۸ با هدف کمی سازی اضطراب مدرسه دانش آموزان طراحی شده است. این پرسشنامه ۵۲ سوال دارد و دارای ۴ مولفه: ترس از ابراز وجود، اضطراب امتحان، فقدان اعتماد به نفس و واکنش های فیزیولوژیک می‌باشد که توسط

یافته‌های جدول ۲ نتایج حاصل از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف تک نمونه‌ای را نشان می‌دهد. با توجه به داده‌های جدول، عدد معناداری آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای همه عوامل بیش از ۰/۰۵ می‌باشد. که

عوامل مربوط به محیط کلاس	۰/۴۰	۰/۸۴
عوامل مربوط به محیط مدرسه	۰/۱۰۲	۰/۱۸
عملکرد خانواده	۰/۹۷	۰/۳۶

ضریب همبستگی پیرسون بین مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی در جدول شماره ۳ نشان داده شده است. با توجه به جدول، ضریب همبستگی در سطح ۰/۰۱ بین عوامل مربوط به محیط کلاس و اضطراب تحصیلی با $r = -0/521$ و ضریب معناداری ۰/۰۰۱ معنادار است که نشان دهنده رابطه معکوس و معناداری بین این دو متغیر می‌باشد. همچنین ضریب همبستگی پیرسون در سطح ۰/۰۵ بین

عوامل مربوط به محیط مدرسه و اضطراب تحصیلی با $r = -0/155$ و ضریب معناداری ۰/۰۳۵ معنادار است. یعنی بین عوامل مربوط به محیط مدرسه و اضطراب تحصیلی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. بین عملکرد خانواده و اضطراب تحصیلی نیز ضریب همبستگی پیرسون در سطح ۰/۰۱ با $r = -0/581$ و ضریب معناداری ۰/۰۰۱ رابطه معکوس و معناداری را نشان می‌دهد.

جدول ۳- نتایج همبستگی بین مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی

متغیر پیش‌بین	ضریب همبستگی	سطح معناداری
عوامل مربوط به محیط کلاس	-۰/۵۲۱	۰/۰۰۱
عوامل مربوط به محیط مدرسه	-۰/۱۵۵	۰/۰۳۵
عملکرد خانواده	-۰/۵۸۱	۰/۰۰۱

جدول ۴ نشان می‌دهد که رگرسیون نمرات متغیرهای پیش‌بین (عوامل مربوط به محیط کلاس و عملکرد خانواده) به طرف ملاک (اضطراب تحصیلی) از نظر آماری معنی‌دار است ($P < 0/001$). مقدار $R^2 = 0/311$ نشان می‌دهد که متغیرهای پیش‌بین قادرند به طور ترکیبی ۰/۳۱۱ درصد از تغییرات متغیر ملاک را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کنند. همچنین نتایج حاصل از جدول

۳ نشان می‌دهد که رگرسیون متغیرهای پیش‌بین به طرف میانگین متغیر ملاک‌ها از نظر آماری معنی‌دار می‌باشد. چرا که F محاسبه شده برابر با $71/40$ از نظر آماری معنی‌دار است و یعنی عوامل مربوط به محیط کلاس و عملکرد خانواده با یکدیگر به خوبی اضطراب تحصیلی را پیش‌بینی کرده‌اند.

جدول ۴- خلاصه مدل پیش بینی اضطراب تحصیلی بر مبنای عوامل مربوط به کلاس و عملکرد خانواده

مدل	مجموع مجذورات	Df	میانگین مجذورات	F	R	R2	sig
رگرسیون	۷۸۰/۰۹۰	۳	۳۹۰/۰۴۵	۷۱/۴۰	۰/۲۶۲	۰/۳۱۱	۰/۰۰۱
خطا	۱۰۲۵۴/۹۳۳	۲۹۷	۳۰/۰۷۳				
کل	۱۱۰۳۵/۰۲۳	۳۰۰	-				

تحصیلی را با یکدیگر پیشبینی کنند و عملکرد خانواده با بتا مساوی ۰/۴۴۴- نسبت به عوامل مربوط به محیط کلاس، پیشبین بهتری برای اضطراب تحصیلی می‌باشد.

با توجه به جدول ۵ در این معادله به علت معنادار نبودن نمره t عوامل مربوط به مدرسه، این متغیر از معادله حذف شده است. همچنین با توجه به وزن بتاها، سهم هر یک از متغیرهای پیشبین در پیش بینی اضطراب تحصیلی را نشان داده شده است پس عوامل مربوط به کلاس و عملکرد خانواده هر دو توانسته‌اند اضطراب

جدول ۵- تحلیل رگرسیون چند متغیری، تغییرات اضطراب تحصیلی از روی عوامل مربوط به محیط کلاس و عملکرد خانواده

متغیرهای پیشبین	ضرایب استاندارد نشده	ضرایب استاندارد شده		t	p
		B	خطای معیار		
مقدار ثابت	۸۳/۳۰۷	۵/۸۰۶	-	۱۴/۳۴۸	۰/۰۰۱
عوامل مربوط به محیط کلاس	-۰/۹۷۰	۰/۰۱۶	-۰/۳۴۶	۵/۷۳۶	۰/۰۰۱
عملکرد خانواده	-۰/۴۳۰	۰/۰۲۲	-۰/۴۴۴	۷/۳۶۸	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش، بررسی رابطه بین رابطه‌های مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوم بود. نتایج نشان داد که بین عوامل موجود در مدرسه (عوامل مربوط به محیط کلاس و عوامل مربوط به محیط مدرسه) و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معکوس و معناداری وجود دارد ($p < 0/01$). همچنین عوامل مربوط به کلاس و عملکرد خانواده هر دو توانسته‌اند اضطراب تحصیلی را با همدیگر پیش‌بینی کنند نیز با یکدیگر ارتباط دارند و عملکرد خانواده با بتا مساوی ۰/۴۴۴- نسبت به عوامل مربوط به محیط کلاس، پیشبین بهتری برای اضطراب

تحصیلی بود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش احمدی و دانش ثانی (۱۳۹۰)، فارر و همکاران (۲۰۱۴)، اسکورن (۲۰۰۴) مبنی بر ارتباط بین مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی همسو می‌باشد. در تبیین نقش عوامل درون مدرسه می‌توان به این نکته اشاره کرد که محیط فیزیکی و جو مدرسه می‌توانند در بهبود روابط، اثرگذار باشند، مسایلی نظیر محل قرارگرفتن مدرسه، وجود سروصدا، نورکافی، طراحی کلاس‌ها همچنین روابط بهینه نیز می‌تواند در به وجود آوردن جو مطلوب تأثیرگذار باشد و اضطراب دانش‌آموزان را تعدیل کند. محیط مدرسه نیز به عنوان یک محیط اجتماعی می‌تواند دانش‌آموزان را در برقراری روابط اجتماعی با همسالان،

معلمان و مدیر و کارکنان مدرسه تحت تأثیر قرار دهند. پس هر چه دانش‌آموزان در محیط مدرسه با سایر دانش‌آموزان و اولیای مدرسه احساس راحتی کنند محیط مدرسه را محیط گرمتر، صمیمانه‌تر و عاری از اضطراب تصور می‌کنند پس اضطراب تحصیلی کمتری را نیز تجربه خواهند کرد.

در تبیین نقش عامل کلاس می‌توان به این نکته اشاره کرد که همسالان نقش موثری در اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان دارند. دانش‌آموزانی که احساس می‌کنند از حمایت و اعتماد همسالان برخوردارند اضطراب کمتری را تجربه می‌کنند. دانش‌آموزانی که حمایت و اعتماد همسالان را دارند در انجام تکالیف شکست نمی‌خورند و نسبت به توانایی خود مردد نمی‌شوند برعکس دانش‌آموزانی که حمایت روانی و عاطفی زیادی از سوی معلم و همکلاسی‌ها دریافت نمی‌کنند با اجتناب از اقدام به عملی که احتمال شکست وجود دارد سعی می‌کنند تا از هر گونه اقدامی دوری جویند در نهایت این ترس از آغازگری و امتناع از تلاش می‌تواند سبب کاهش حس ارزشمندی و به تبع آن بالا رفتن اضطراب شود. حمایت روانی و عاطفی معلم در برنامه‌های تحصیلی به عنوان تسهیل‌کننده، به قدری اهمیت دارد که می‌توان موفقیت یا شکست تحصیلی را تا حد زیادی به فعالیت و همکاری او مربوط دانست. بنابراین زمانی که معلم با دانش‌آموزان تماس نزدیکی ندارد و دانش‌آموز حمایت عاطفی خوبی ندارد می‌تواند پیش‌بینی کرد که اضطراب تحصیلی نیز بالا خواهد رفت. در تبیین نتایج مربوط به عملکرد خانواده می‌توان گفت که خانواده‌هایی که بیشتر به دانش‌آموز توجه می‌کنند و امکانات لازم را فراهم می‌کنند فرزندانشان اضطراب تحصیلی پایین‌تری را تجربه می‌کنند. در تبیین نقش مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده می‌توان گفت که دانش‌آموزانی که بدون نگرانی در مورد مسائل خانواده و با امکانات کامل در مدرسه حاضر می‌شوند و همچنین در محیط کلاس احساس راحتی می‌کنند و احساس خوبی نسبت به محیط و جوی عاطفی کلاس دارند و روابط اجتماعی خوبی در بین معلمان و

همکلاسی‌ها احساس می‌کنند با اضطراب تحصیلی کمتری روبه‌رو خواهند شد همچنین طبق یافته‌ها هر چه کلاس درس از کیفیت بالا و امکانات مناسبی برخوردار باشد دانش‌آموز احساس اضطراب کمتری می‌کند که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش فارر و همکاران (۲۰۰۹) همسو است که در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که بین کیفیت زندگی در مدرسه و مولفه‌های آن با سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. اسکورن (۲۰۰۴) نشان داد که پویایی‌های خانواده‌های درهم‌آمیخته که با وابستگی عاطفی، کمبود خودمختاری و حمایت زیاد مشخص می‌شود، به استرس و اضطراب در اعضای خانواده منجر می‌شود و در فرزندانشان عملکرد تحصیلی پائین و اضطراب بالا را ایجاد می‌کند. همچنین می‌توان به این نکته اشاره کرد که اختلال در کارکرد خانواده باعث سردرگمی، نگرانی، مشکلات ارتباطی و تهدید سلامتی اعضای آن می‌شود. در حقیقت آنچه در یک خانواده روی می‌دهد و نحوه کارکرد آن نقش مهمی در انعطاف‌پذیری و سازگاری اعضای آن با شرایط و موقعیت‌های دشوار دارد. در خانواده‌ای که از کارکرد مناسبی برخوردار است، فرآیند حل مسئله به خوبی طی می‌شود، نقش‌ها و مسئولیت‌ها بخوبی روشن و انعطاف‌پذیرند، ارتباطات میان اعضای خانواده شفاف و مستقیم است، بنابراین فرزندان این خانواده‌ها با خیال آسوده و بهداشت روانی سالم تر وارد محیط‌های تحصیلی می‌شوند و چون دغدغه‌ای در بیرون از کلاس و مربوط به خانواده ندارند اضطراب تحصیلی کمتری را تجربه می‌کنند. سبک ارتباطی میان اعضای خانواده به طور مستقیم بر دیدگاه آن‌ها از زندگی و نحوه واکنش‌شان به مسائل مختلف تحصیلی تأثیر می‌گذارد. پژوهش حاضر از لحاظ بنیادی و کاربردی می‌تواند حائز اهمیت باشد، از لحاظ بنیادی با توجه به این که پژوهش حاضر رابطه بین مولفه‌های درون مدرسه‌ای و عملکرد خانواده را در ارتباط با اضطراب تحصیلی بررسی می‌کند انتظار می‌رود که نتایج پژوهش حاضر بتواند پاره‌ای از متغیرهای

خسروی، معصومه. بیگدلی، ایمان الله. (۱۳۸۷). رابطه ویژگی های شخصیتی با اضطراب امتحان در دانشجویان. علوم رفتاری، ۲ (۱): ۱۳-۲۴.

رجبی، سعید. ابوالقاسمی، عباس. عباسی، مسلم. (۱۳۹۱). نقش عزت نفس و اضطراب امتحان در پیش بینی رضایت از زندگی دانش آموزان پسر دارای اختلال ریاضی. ناتوانی های یادگیری، ۱ (۳): ۴۶-۶۲.

معتقد لاریجانی، محمد. (۱۳۹۳). نقش خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان: دوره راهنمایی شهر تهران. فصلنامه روان شناسی تربیتی، ۱۰ (۳۱): ۲۱۱-۲۲۲.

مؤمنی، خدامراد. علیخانی، مصطفی. (۱۳۹۲). رابطه عملکرد خانواده، تمایز یافتگی خود و تاب آوری با استرس، اضطراب و افسردگی در زنان متأهل شهر کرمانشاه. مشاوره و روان درمانی خانواده، ۳ (۲): ۲۹۷-۳۲۹.

یوسفی، ناصر. امانی، احمد. حسینی، صالح. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه تمایز یافتگی در دانش آموزان. مجله روانشناسی مدرسه، ۵ (۴): ۷۴-۵۲.

Carly Guberman, M. A., & Katharina Manassis, M. D. (2011). Symptomatology and Family Functioning in Children and Adolescents with Comorbid Anxiety and Depression. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent*, 186-195, (3)20.

Cho, S., White, K. H., Yang, Y., & Soto, J. A. (2019). The role of trait anxiety in the selection of emotion regulation strategies and subsequent effectiveness. *Personality and Individual Differences*, 147, 326-331.

Epkins, C. C., & Heckler, D. R. (2011). Integrating Etiological Models of Social Anxiety and Depression in Youth: Evidence for a Cumulative Interpersonal Risk Model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14, 329-76.

مرتبط با اضطراب تحصیلی را شناسایی کند. از لحاظ کاربردی نیز انتظار می رود که نتایج پژوهش حاضر با آشکار ساختن رابطه مولفه های درون مدرسه ای و عملکرد خانواده با اضطراب تحصیلی اطلاعات مفیدی را در اختیار روانشناسان و مشاوران، معلمان، سایر مجریان تعلیم و تربیت قرار دهد و به عنوان الگویی برای آموزش همکاران روانشناس و مشاور مدرسه به کار گرفته شود و همچنین خانواده ها نیز میتوانند از یافته های این پژوهش در منازل خود و در ارتباط با دانش آموزان خود بهره ببرند تا شرایط و موقعیت ها را طوری تدارک ببینند که در آن دانش آموزان با اضطراب تحصیلی کمتری مواجه شوند.

هر پژوهشی در هنگام اجرا با محدودیت هایی مواجه است و از جمله محدودیت های پژوهش حاضر می توان به دشواری در جمع آوری داده ها با توجه به همه گیری و شیوع کرونا ویروس، و عدم دسترسی به دانش آموزان برای پر کردن حضوری پرسشنامه ها اشاره کرد که لزوم احتیاط در تعمیم نتایج را نشان می دهد.

منابع

اباذری، علی. (۱۳۹۰). رابطه خود پنداشت و اضطراب مدرسه در مدارس دوره راهنمایی بند پی شهرستان بابل، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

احمدی، امینه. دانش ثانی، زهرا. (۱۳۹۰). تأثیر جو اجتماعی در شکل گیری ارتباطات دانش آموزان دوره متوسطه دبیرستان های منطقه ۱۵ شهر تهران. فصلنامه اندیشه های تازه در علوم تربیتی، دوره ۶ (۲): ۲۸-۱۱.

بیگلو، بهروز. (۱۳۹۶). بررسی علل و عوامل درون مدرسه ای مؤثر بر جذب دانش آموزان به نماز، طرح کشوری. پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش، ۱۱ (۲): ۶۸.

communication. *Frontiers in psychology*, 7, 948.

Makarova, E. A., & Makarova, E. L. (2019). Aggressive Behavior in Online Games and Cybervictimization of Teenagers and Adolescents. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 12(2), 157-165.

Matejevica, M., Jovanovica, D., & Ilicb, M. (2015). Patterns of Family Functioning and Parenting Style of Adolescents with Depressive Reactions. *Social and Behavioral Sciences*, 185, 234-239.

Skowron, E. A. (2004). Differentiation of self, personal adjustment, problem solving, and ethnic group belonging among persons of color. *Journal of Counseling & Development*, 82(4), 447-456.

Wang, C. Xia, Y., Li, W., Wilson, S. M., Bush, K., & Peterson, G. (2014). Parenting Behaviors, Adolescent Depressive Symptoms, and Problem Behavior: The Role of Self-Esteem and School Adjustment Difficulties among Chinese Adolescents. *Journal of Family Issues*, 23, 1-21.

Winek, J. L. (2010). *Systemic family therapy: From theory to practice*. Sage.

Wolk, C. B., Caporino, N. E., McQuarrie, S., Settapani, C. A., Podell, J. L., Crawley, S., ... & Kendall, P. C. (2016). Parental Attitudes, Beliefs, and Understanding of Anxiety (PABUA): Development and psychometric properties of a measure. *Journal of anxiety disorders*, 39, 71-78.

Farra, S. L., & Smith, S. J. (2019). Anxiety and stress in live disaster exercises. *Journal of emergency nursing*, 45(4), 366-373.

File, S. E., & Hyde, J. R. (2012). Can social interaction be used to measure anxiety?. *British journal of pharmacology*, 62(1), 19.

Furrer, C. J., Skinner, E. A., & Pitzer, J. R. (2014). The influence of teacher and peer relationships on students' classroom engagement and everyday motivational resilience. *Teachers College Record*, 116(13), 101-123.

Garoffa, F. F., Heinonen, K., Pesonena, A., & Almqvist, F. (2012). Depressed youth: treatment outcome and changes in family functioning in individual and family therapy. *Journal of Family Therapy*, 34, 4-23.

Kiel, E. J., Wagers, K. B., & Luebbe, A. M. (2019). The Attitudes About Parenting Strategies for Anxiety Scale: A measure of parenting attitudes about protective and intrusive behavior. *Assessment*, 26(8), 1504-1523.

Lubbers, M. J., Van Der Werf, M. P., Snijders, T. A., Creemers, B. P., & Kuyper, H. (2006). The impact of peer relations on academic progress in junior high. *Journal of school psychology*, 44(6), 491-512.

Lv, B., Zhou, H., Guo, X., Liu, C., Liu, Z., & Luo, L. (2016). The relationship between academic achievement and the emotional well-being of elementary school children in China: The moderating role of parent-school

---

Quarterly Journal of Educational Psychology

Islamic Azad University Tonekabon Branch

Vol. 12, No. 3, autumn 2021, No 47

Journal of Educational
Psychology

The Relationship between In-School Components and Family Function With Secondary High School Students' Academic Anxiety

Ehsan Sayeh Miri¹, Sajjad Taherzadeh Ghahfarkhi*², Ameneh Abbasi³

1) M.A. Department of Psychology, Ilam branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

2) Assistant Prof, Department of Educational Psychology, Faculty of Humanities, Bakhtar University, Ilam, Iran

3) M.A. Department of Psychology, Faculty of Humanities, Bakhtar University, Ilam, Iran

Abstract

The aim of this study was to investigate the relationship between intra-school components (classroom environment, school environment) and family performance with academic anxiety of students. The research method was descriptive-correlational. The statistical population includes all female of second high school students in Ilam, Their number is 3120 people. The research sample is based on Krejcie and Morgan table of 300 students who were selected by multi-stage cluster sampling. Data were collected using the classroom and school environment questionnaire (2002), the Epstein, Baldwin & Bishab family performance questionnaire (1983) and the Phillips academic anxiety questionnaire (1987). Multivariate Pearson and Regression correlation coefficients were used to analyze the data. Findings showed that between the factors related to the classroom environment and academic anxiety with $r = -0.521$ and significance coefficient of 0.001, between the factors related to school environment and academic anxiety with $r = -0.155$ and the significance coefficient of 0.035 And between family performance and academic anxiety with $r = -0.581$ and significance coefficient of 0.001. There is an inverse and significant relationship. Also, the findings of the regression equation showed that the factors within the classroom and family performance together can predict 0.432% of academic anxiety. Therefore, it is concluded that the more appropriate the intra-school components (classroom environment, school environment) and the better the family functioning, the less anxiety students experience.

Keywords: In-school components, Family performance, Academic anxiety, Student.